

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wprowadzenie

Author: Wojciech Świątkiewicz

Citation style: Świątkiewicz Wojciech. (2009). Wprowadzenie. W: W. Świątkiewicz (red.), "Rodzina w sercu Europy : Rybnik - Nitra - Hradec Kralove – Szeged : socjologiczne studium rodziny współczesnej" (s. 7-9). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

Rodzina — mimo doświadczanych kryzysów i kulturowych przeobrażeń — jest najważniejszą strukturą życia społecznego i środowiskiem wrastania jednostki w społeczeństwo i kulturę. Rodzina jest swoistego rodzaju zwierciadłem, w którym przegląda się społeczeństwo; jego bogactwo i bieda, cnoty i wady, bohaterstwo i sprawy wstydlive, kultura i antywartości, cywilizacyjny postęp i zacofanie, rytmy życia codziennego i świąteczne zwyczaje, nowoczesne aspiracje życiowe i dziedziczone przyzwyczajenia, tolerancja i uprzedzenia. Listę lustrzanych obrazów można dowolnie rozszerzać. Społeczeństwo przez swoje instytucje modeluje treści i formy życia rodzinnego, rodzina z kolei jako naturalne i pierwotne środowisko socjalizacji i wychowania kształtuje osobowość społeczną ludzi tworzących społeczeństwo. Grupa rodzinna może wspierać i umacniać makrosocjalne cele, zadania czy wartości, ale może też wobec nich pozostawać w stosunku dystansu, odmowy uznania, delegitymizacji.

Rola i społeczne funkcje rodziny są szczególnie istotne w sytuacji szybkich i gwałtownych zmian, jakich doświadczają społeczeństwa opuszczające pokład socjalistycznej ideologii zbudowanej na marksistowsko-leninowskiej filozofii. Transformacja systemu ideologicznego i gospodarczego, a szerzej — kulturowego, niesie ze sobą również ważne, nieznanne dotąd wyzwania wobec rodziny. Wiele z nich stanowi zagrożenie i wpływa destrukcyjnie na dziedziczone modele rodziny zakorzenione w regionalnej i narodowej kulturze.

Wobec wielości społecznie akceptowanych form współżycia społecznego coraz trudniej jest dzisiaj określić w planie socjologicznym samo pojęcie rodziny¹. Tradycyjna rodzina definiowana była przez zalegalizowaną wspólnotę związku małżeńskiego kobiety i mężczyzny, poszerzoną o re-

¹ Zob. P. Ondrejkoivič: *Introduction*. In: *Tradition and modernity in the lifestyle of the families of the Visegrad countries*. Ed. Z. Benkő. Szeged 2007, s. 312—314.

lacje pokrewieństwa rzeczywistego lub zastępczego. W podręcznikach do socjologii rodziny wymienia się kilka, a nawet kilkanaście „alternatywnych” form małżeństwa i rodziny znajdujących społeczne przyzwolenie, juretyczną akceptację i kulturową legitymizację. Powstaje więc pytanie o to, co właściwie badamy, skupiając się na formach i przejawach życia rodzinnego.

W latach 2004—2007 był realizowany międzynarodowy projekt badawczy korzystający z dofinansowania International Visegrad Fund² pt.: „Tradition and modernity in the lifestyle of the families of the Visegrad countries”. Badania socjologiczne nad przemianami współczesnej rodziny żyjącej w społeczeństwie szybkiej transformacji były prowadzone w czterech krajach: na Węgrzech, Słowacji, w Polsce i Czechach. Zespół badaczy na Węgrzech był kierowany przez prof. Zsuzsannę Benkő z Uniwersytetu w Szeged, która była równocześnie koordynatorem projektu międzynarodowego. Na Słowacji badaniami kierował prof. Peter Ondrejkovič z Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze, w Czechach — prof. Blahoslav Kraus z Uniwersytetu Hradec Králové, a w Polsce — prof. Wojciech Świątkiewicz z Uniwersytetu Śląskiego³. Projekt badań został opracowany podczas kolejnych posiedzeń zespołu. Ustalono wspólne założenia i pytania badawcze, opracowano jednobrzmiały kwestionariusz wywiadu tłumaczony na języki narodowe i przyjęto te same kryteria doboru próby badawczej oraz główne kierunki analizy wyników badań. Za podstawowe kryterium rodziny przyjęto fakt posiadania dziecka przez kobietę, bez względu na jej formalne lub nieformalne powiązania z mężczyzną i ojcem dziecka.

Badania zostały przeprowadzone w czterech małych miastach i ich okolicach: w Szeged, Hradec Králové, Rybniku i w Nitrze. Łącznie uczestniczyło w nich blisko 2000 rodzin, około 500 rodzin w każdym kraju. Przy doborze próby badawczej uwzględniono status społeczny rodziny mający odzwierciedlenie w środowisku zamieszkania: familoki, wille, bloki, kamienice, tereny podmiejskie. Kwestionariusz wywiadu przeprowadzane-

² Standard Grant by International Visegrad Fund No 10049-2006-IVF.

³ W skład międzynarodowego zespołu badawczego wchodzi przedstawiciele: Uniwersytetu w Hradec Králové: Prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc., Doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.; Uniwersytetu w Szeged: Prof. Dr. Zsuzsanna Benkő, PhD. Habil., Dr. Katalin Erdei, Ph.D., Dr. Klára Tarkó, Ph.D., László Lippai; Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze: Prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, Ph.D., PhDr. Rastislav Bednárik CSc., PhDr. Anna Križanová, CSc., Ing. Peter Bičan, PhDr. Alena Kolesárová, PhDr. Monika Štrbová, PhDr. Dagmara Marková, Ph.D., PhDr. Milan Tomka, Ph.D., Doc. PeadDr Miroslav Tvrdoň, PhDr., PhDr. Martina Hrozenská, Ph.D., Doc. RNDr. Darina Marcinková, CSc., PhDr. Jana Majerčíková, Ph.D., PhDr. Maria Pešeková, CSc., Mgr. Richard Slávik Ph.D.; Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: Prof. Dr hab. Wojciech Świątkiewicz, Dr Andrzej Górny, Dr Maria Świątkiewicz-Mośny, Dr Katarzyna Węgrzyn.

go w rodzinach był częściowo standaryzowany, a ankieterami byli studenci studiów socjologicznych. Chociaż pytania badawcze obejmowały różnorodność wybranych aspektów stylów życia rodzinnego, respondentami — zgodnie z przyjętymi założeniami — były kobiety-matki. W doborze próby badawczej starano się uwzględnić reprezentatywność typologiczną rodzin widoczną w społecznej przestrzeni miasta.

Projekt badawczy skupiał się na wybranych aspektach życia rodziny, uznanych za podstawowe w procesie jej współczesnych przeobrażeń. Założono, że rodzina odgrywa najważniejszą rolę w procesie zachowania i dziedziczenia historycznie ukształtowanego systemu wartości kulturowych. Jest też otwarta na nowe kulturowe wzorce zachowań⁴. Zorientowanie na tradycję bądź współczesność przejawia się w odmiennych stylach życia preferowanych w różnych typach rodzin.

Pod redakcją prof. Z. Benkó ukazała się w roku 2007, nakładem Uniwersytetu w Szeged, książka zawierająca najważniejsze, syntetycznie opracowane wyniki badań prowadzonych w poszczególnych krajach⁵.

Książka, którą przedstawiamy, zawiera szczegółową socjologiczną interpretację badań prowadzonych w Rybniku i w jego najbliższych okolicach z odniesieniami porównawczymi do rezultatów badań przeprowadzonych w pozostałych miastach „wyszehradzkich krajów”. Poszczególne rozdziały omawiają kierunki przemian rodziny, skupiając się na aspektach zorientowania na podtrzymywanie tradycji kulturowych oraz postawie otwartości na wyzwania współczesnej kultury.

⁴ Z. Benkó: *Conceptual umbrella*. In: *Tradition and modernity...*, s. 7.

⁵ *Tradition and modernity in the lifestyle of the families of the Visegrad countries*. Ed. Z. Benkó. Szeged 2007.